

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Bakalářská práce

Historie základní školy Chýnov v letech 1900 – 1950

Autor práce: Jitka Veselá

Vedoucí práce: Prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D

Studijní program: Pedagogika volného času

Forma studia: Prezenční

2022

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 25. 03. 2022

.....
Jitka Veselá

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Prof. ThLic. PaedDr. Martinovi Weisovi, Th.D za cenné rady, připomínky a metodické vedení mé bakalářské práce. Další mé poděkování patří paní matrikářce města Chýnova Dagmar Mládkové a jejímu manželovi Mgr. Miroslavu Mládkovi za poskytnutí užitečných rad a pomoc při shánění potřebných materiálů.

Dále bych touto cestou chtěla poděkovat celé své rodině za neskonalou trpělivost a podporu, kterou mi po dobu studia poskytla.

Obsah

Úvod.....	5
1. Z historie Chýnova	6
2. Současnost Chýnova	8
3. Slavné osobnosti Chýnova	8
4. Osobnost učitele české školy	8
5. Založení školy	9
5.1 Nová škola.....	10
6. Základní škola v letech 1900 - 1914.....	12
6.1 Charakteristika doby před 1. světovou válkou	12
6.2 Historie školy do 1. světové války.....	13
7. Základní škola v letech 1914 - 1918.....	15
7.1 Charakteristika doby v období 1. světové války	15
7.2 Historie školy v období 1. světové války.....	17
8. Základní škola v letech 1918 - 1938.....	18
8.1 Charakteristika doby v letech 1918 – 1938	18
8.2 Historie školy v letech 1918 – 1938.....	19
9. Základní škola v letech 1938 - 1945.....	21
9.1 Charakteristika doby za 2. světové války	21
9.2 Historie školy v období 2. světové války.....	22
10. Základní škola v letech 1945 - 1950.....	23
10.1 Charakteristika doby v letech 1945 – 1950	23
10.2 Historie školy v letech 1945 – 1950	25
Závěr	28
Seznam použitých zdrojů.....	29
Abstrakt	30
Abstract.....	31

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je historie Základní školy v Chýnově v letech 1900 – 1950. Toto téma jsem si zvolila na základě jeho souvislosti s mým studijním oborem, kterým je pedagogika volného času, a hlavně z důvodu své docházky na Základní školu v Chýnově, kde jsem strávila prvních devět let povinné školní docházky. Dále také proto, že v Chýnově bydlím a celkově mám blízký vztah k tomuto městu.

Cílem mé bakalářské práce je popsat vznik a rozvoj Chýnovské základní školy. Konkrétně se blíže zaměřit na léta od roku 1900 do roku 1950. Čtenář této práce se dozví, jak škola v tomto období vypadala a získá alespoň základní povědomí o tom, jak se postupem času vyvíjela. Pro dosažení tohoto cíle jsem přečetla většinu kronik vztahujících se k základní škole. V práci bude čerpáno z historických pramenů, jako jsou kroniky a z další literatury, jejíž seznam bude uveden na konci práce. Všechny kroniky vztahující se k tomuto tématu jsou psány velmi obdobně, protože pro jejich psaní existovala určitá pravidla. Rozdíly mezi nimi bychom tedy hledali jen stěží.

Jedním z hlavních zdrojů mé bakalářské práce jsou již zmiňované školní kroniky. Tyto kroniky jsem neměla k dispozici v jejich ručně psané podobě, ale přes online portál digi archivy. Nejvíce informací mi přinesly tyto kroniky: *Válečná kronika – díl II. 1914 – 1916*, *Školní kronika 1920 – 1949* a *Kronika obecné školy v Chýnově 1932 – 1953*. Jako další důležitý zdroj bych vyzdvihla *Almanach vydaný u příležitosti otevření školní budovy v Chýnově* a *Čítanku z chýnovské historie*.

Jednotlivá témata budou řazena chronologicky za sebou do kapitol a dále budou rozvíjena v podkapitolách. Na začátku práce představím historii a současnost města Chýnova a založení Základní školy v Chýnově, což považuji za důležité a adekvátní k uvedení do tématu bakalářské práce. Dále stručně představím slavné osobnosti, které se k Chýnovu nějakým způsobem vztahují, a také bude popsána osobnost učitele tehdejšího období. Každá z následujících kapitol je zaměřena na určitá období: 1. světová válka, 2. světová válka a poválečná období, kde krátce popíšu události, které se v nich odehrávaly, a všeobecný život této doby. V neposlední řadě se zaměřím na historii školy v daném období. V jedné z kapitol, konkrétně se bude jednat o kapitolu Charakteristika doby v období 1. světové války, budou popsány události a život týkající se konkrétně města Chýnova a jeho obyvatel.

Byla bych moc ráda, kdyby tato práce byla přínosem například zájemcům, kteří se budou chtít o historii a fungování chýnovské školy, jež se vždy nějak vypořádala s nástrahami tehdejší doby, jen něco málo dozvědět.

Při tvorbě své práce jsem použila především metodu přímou a komparativní.

1. Z historie Chýnova

Okolí Chýnova je mírnou pahorkatinou přecházející na jihu téměř v rovinu, místy však přerušovanou drobnými údolními potoky a příkrými stráněmi dodávajícími krajině nevšedního půvabu. Na severovýchodě a severu je uzavřeno Dubskými vrchy (700 m.n.m), jimiž počíná Českomoravská vrchovina.¹

Chýnovsko je na východě ohraničeno Lažanskými lesy, na jihu a jihovýchodě Záhostickými lesy a polesím Doubrava a na západě směrem k Táboru lesem zvaným Bory. Chýnov je tak zcela ukryt v lesích, které jsou pozůstatkem pralesa, jež dříve odděloval Čechy a Moravu.²

Chýnov je jedno z nejdéle trvale osídlených míst České republiky, ale na otázku, jak a kdy Chýnov vznikl, nelze přesně odpovědět. Není zachována žádná zakládací listina a ani archeologové nedošli k žádnému stoprocentnímu závěru. Jsme tedy odkázáni pouze na Kosmovu kroniku. První písemná zmínka o Chýnově se váže už k roku 981. Název je odvozován od osobního jména Vchyna, který prý založil zdejší staroslovanské hradiště, nebo od slova hýno – hejno, což znamená časté shromáždění lidu. Chýnov společně s Netolicemi a Doudleby představoval pomezí panství knížete Slavníka na ochranu proti Rakousům. Hradiště stálo v místech dnešního zámku. Po vyvraždění rodu Slavníkovců se majiteli Chýnova stávají Přemyslovci. Od roku 1250 Chýnov patřil pražskému biskupství. Konaly se zde trhy. Bylo založeno mnoho rybníků a tvrz byla přestavěna na nový hrad. Osudy celého Chýnovska silně pozměnila husitská doba. Myšlenky, které byly hlášány v Táboře, zapříčinily, že prvními obyvateli tohoto města byli právě příchozí z Chýnova. Panství pak přešlo vždy na krátký čas do dalších rukou, až roku 1457 získali Chýnov Malovci z Malovic, jenž se pak také psali z Chýnova. Obnovili hrad a přizvali Jakuba Krčina ke stavbě vodovodu. Jan Malovec získal k Chýnovu Velmovice a část Kozmic. Roku 1581, současně se stavbou vodovodu, byl postaven pivovar sloužící do roku 1948. Rod Malovců zde působil až do konce 16. století. Poslední z rodu Malovců Michal odkázal vše své sestře, která se provdala za Zikmunda Vencelíka z Vrchovišť, jemuž pak panství v závěti doporučila. Zikmund však roku 1622 o všechnen majetek přišel. Královská komora tak město Chýnov i se všemi vesnicemi prodala šlechtici Janu Oldřichovi z Eggenberka. Jeho syn pak vše odkázal své manželce, která byla z rodu Schwarzenbergů. Po její smrti roku 1719 připadlo chýnovské panství tomuto mocnému jihočeskému rodu - rodu Schwarzenbergů. Roku 1833 byl Chýnov zasažen rozsáhlým požárem. 13 domů a 12 stodol včetně radnice požáru neodolalo. Zahynul také jeden člověk. V Chýnově se začalo i se stavbou železnice. Za tím účelem bylo postaveno několik kamenných mostů. Císař František Josef I. povýšil městys Chýnov na město. Stalo se tak v září 1903. V září 1904 byl Chýnovu Františkem Josefem I. udělen znak. Chýnov byl nepřetržitě městem do roku 1951, kdy mu byl titul města opět odebrán. Navrácen byl roku 1994.³

Většina obyvatel Chýnova se živila zemědělstvím, menší část obyvatel pak drobnými živnostmi. Proslulé bylo zdejší hrnčířství a panský pivovar, z něhož se pivo dodávalo

¹ Prášek, Jiří. Chýnov 1000 let 981 – 1981. České Budějovice: Kult, 1981, s. 3

² Tamtéž, s. 3

³ KOHOUT, Jiří a Jiří Prášek. Chýnovsko – svědectví starých pohlednic a fotografií. Chýnov: Město Chýnov, 2008. ISBN 978-80-254-3164-1, s. 3

do širokého okolí. Také tady vzkvétalo vápenictví. Vápenec se vyskytoval nedaleko a už od pradávna se v okolí Chýnova páčil na vápno. Byla zřízena nová kruhová pec a z původních selských vápenek vyrostl panský, později akciový průmysl. Vápencové lomy se nacházejí v Pacově hoře a v Kladrubské hoře. Nejdříve byl vápenec dovážen povozy, následně ozubenou silniční lokomotivou a nakonec úzkokolejnou dráhou. V Pacově hoře byla roku 1863 náhodně objevena jeskyně.⁴

Až do roku 1774 se kolem kostela nacházel hřbitov, který byl později rozšířen. Nový hřbitov, který se používá dodnes, byl zřízen za městem roku 1889 a je považován za významnou kulturní památku. Nalezneme na něm totiž mnoho děl chýnovských rodáků. Sochaře Františka Bílka a jeho žáka Karla Gabriela. František Bílek má v Chýnově na předměstí postavenou vilu, ve které žil a tvořil, a v níž je stále jeho ateliér.⁵ V Chýnově je také pošta, která byla zřízena v roce 1861 a od roku 1874 měla telegrafní spojení.⁶

První zmínka o učitelích zdejší školy pochází z roku 1390. Další zprávy jsou známy až ze 17. století. Škola, o které bude dále psáno, po různých úpravách slouží dodnes.⁷

Málo se ví, že v Chýnově se také popravovalo. Šibenice stávala na vrcholu Obory. Nyní zde najdeme kamenný kříž, který je ohraničený několika stromy. Popravovalo se tu až do roku 1761, kdy byla šibenice zbořena.⁸

Popsaný případ popravu:

Léta Páně 1715 dne 31. Julii byla jest držána executi při právě našem v městys Cheynově nad Annou Rubšovou poddanou k panství cheynovskému, kterážto velice těžce zhřešila a Desatero Boží přikázání dvoje přestoupila, první hříchu smilného se jest dopustila a za druhé nad svým vlastním plodem mord spáchala a své vlastní dítě jest zabila. Na kteroužto Annu Rubšovou od J. M. O. Cís. Mil. Z Eggenberku /titul/ ovdovělé kněžny a panující vejvodky na Českym Crumlově ortel hrdelní jest prošel, tak že ona za své veliké a těžké proviněním a jiným k výstraze, jí ale k dobře zasloužilej pokutě od života k smrti odsouzena jest, kterážto předně sřata, na to do hrobu položena a skrze srdce kůlem probita jest, a na to zahrabána podle práva.⁹

⁴ PRÁŠEK, Jiří. Čítanka z chýnovské historie. 1. vyd. Chýnov: Město Chýnov, 2006. 303 s., foto, s. 29 - 31

⁵ Tamtéž, s. 179

⁶ Tamtéž, s. 283

⁷ Tamtéž, s. 277

⁸ Tamtéž, s. 95

⁹ Tamtéž, s. 97

2. Současnost Chýnova

V současné době má město Chýnov pět místních částí. Jednak Chýnov a dále Dobronice u Chýnova, Kloužovice, Velmovice a Záhostice. Ve městě se nacházejí různé instituce, které slouží občanům – mateřská škola, základní škola, zdravotní středisko a lékárna, veterinární ordinace, městská knihovna, domov pro seniory, dům s pečovatelskou službou, Česká pošta, městský úřad s matrikou a stavebním úřadem, obvodní oddělení policie České republiky a sbor dobrovolných hasičů. V Chýnově najdeme i sportovní areál s restaurací, bazén s vlastním zázemím (šatny, sauna, vířivka), tenisové kurty, venkovní fitness, hřiště pro plážový volejbal a víceúčelové hřiště, které má umělý povrch. Doprava na Chýnovsku je zajišťována četnými silnicemi a cestami, nechybí ani autobusové a vlakové spojení. Chýnovská vlaková trať je zajímavá svými čtyřmi viadukty. Dva z nich se nacházejí v bezprostřední blízkosti vlakového nádraží. První z nich se rozpíná nad údolím tzv. Močítek ve výšce 32 metrů. Druhý most, o něco nižší a kratší, přetíná kloužovické údolí.¹⁰

3. Slavné osobnosti Chýnova

František Bílek – malíř, grafik, architekt, keramik a spisovatel – je bezpochyby nejslavnější místní rodák. Narodil se 6. listopadu 1872 v Chýnově na předměstí v rodině koláře. Zemřel 13. října 1941 také v Chýnově ve své „chaloupce“. Mezi jeho nejslavnější díla patří Modlitba nad hroby – šest metrů vysoká socha vztyčená nad hrobem Bílkova dědečka Komárka pocházejícího z Dobronic u Chýnova.¹¹

Ludvík Zatěranda – stavitel železničních drah a tunelů. Narodil se 3. srpna 1861 v Chýnově v rodině hrnčíře Zatěrandy. Stejně jako František Bílek i on zemřel v Chýnově, a to v roce 1912. Jeho nejproslulejší stavbou je železnice Klaus – Selzthal, která zkracovala cestu ze severních rakouských zemí do Terstu. Podílel se také na vybudování trati Tábor – Horní Cerekev.¹²

Florentin Steinsberg – člen činohry Národního divadla v Praze. Narodil se v Chýnově 30. ledna 1860 jako nemanželské dítě. Zemřel v Praze 20. února 1929.¹³

František Nekut – středoškolský profesor přírodopisu. Narodil se v Chýnově ve Vančurově ulici 20. října 1840. Zemřel 22. srpna 1909 v Chýnově. Působil rovněž jako spisovatel v oboru přírodních věd. Založil Klub přírodovědný v Praze, byl spoluzakladatelem Národní jednoty Pošumavské.¹⁴

4. Osobnost učitele české školy

V porovnání se současnou dobou nebyla prestiž vzdělaného učitele příliš vysoká, přesto dosažení tohoto postavení bylo pro mnoho kantorů nedosažitelným cílem.

¹⁰ Chýnov: Současnost [online]. Chýnov, 2010 [cit. 2021-12-5]. Dostupné z: <https://www.chynov.cz/soucasnost/d-60291/p1=2051>

¹¹ PRÁŠEK, Jiří. Čítanka z chýnovské historie. 1. vyd. Chýnov: Město Chýnov, 2006. 303 s., foto, s. 157

¹² Tamtéž, s. 174

¹³ Tamtéž, s. 176

¹⁴ Tamtéž, s. 170

Dokonalý učitel musel být vzdělaný a znalý. Za vzdělaného učitele byl pokládán ten, který sám uměl pěkně a bez chyby psát, dokonale číst a dobře počítat. Učitel měl umět posoudit a opravit chyby, mít slušnou výslovnost a dostatečnou slovní zásobu kvůli obměňování termínů ve výkladu. Dále se po něm požadovalo rozsoudit vše, co se ve škole řešilo a měl k tomu vést i děti.

Společenskému postavení a výchovatelskému poslání odpovídaly další vlastnosti, které se od něj očekávaly. Zejména vlastním příkladem měl vést děti k mravnímu a ctnostnému chování, vlídností a trpělivostí měl projevovat lásku k dětem, ale nesměl promíjet nedovolené skutky. V době vyučování mu bylo zakázáno vykonávat jinou činnost a zkracovat vyučovací čas. Dále bylo jeho povinností vzdělávat se čtením prospěšných knih a s jinými učiteli se radit o školních věcech a navštěvovat i cizí školy. V neposlední řadě nechyběla opatrnost a moudrost ve styku se žáky a rodiči svých žáků.

Povolání učitele, zvláště na vesnicích a menších místech, nebylo společensky oceňováno. Zaostalí sedláci ale i měšťané považovali učitele za darmošlapy, kteří odvádějí děti od užitečné práce, která je bude živit. Školy a jejich učitelé byli v obcích kolikrát jen trpěni a stávali se obětí bezohlednosti. Výjimku tvořili duchovní učitelé a učitelé světšší vyšších typů škol, například měšťanky nebo gymnázia.¹⁵

5. Založení školy

Chýnovská škola má svou dávnou historii. Její počátky sahají již ke konci 14. století. Další zprávy o místní škole máme z mnohem pozdější doby. Dozvídáme se, že v roce 1628 zde byla zřízena katolická škola. Její budova tenkrát stála v místě zahrádek před nynějším děkanstvím v těsném sousedství kostela a hřbitova. Byla to stará nevzhledná dřevěná stavba s bytem pro kantora a s jedinou třídou. V té se nacházela katedra, tabule, čtyři lavice a dva obrazy.

Jelikož budova stále chátrala, byla stržena, a následně byla v roce 1750 vystavěna nová budova kamenná, bohužel o stejné velikosti. Původně se zde nacházely dvě třídy a malý byt pro učitele. Jelikož se počet dětí navštěvujících školu stále zvyšoval, z učitelova bytu byla vytvořena druhá třída a z původních dvou tříd se stala jedna velká. Lavice v první třídě stály ve dvou řadách po sedmi. Vlevo se nacházely lavice pro žáky, vpravo pro žákyně. Pokud do školy přišly všechny děti, vměstnalo se do této třídy dvě stě žáků. Do druhé třídy umístili devět školních lavic v jedné řadě za sebou. Vpředu seděla děvčata, vzadu chlapci. Tato třída měla přibližně osmdesát dětí. Pro narůstající počet dětí musela být škola ještě o jednu třídu rozšířena. Třída byla zřízena v prvním patře radnice a chodilo do ní padesát dětí.

Do školy se docházely učit děti ve věku 6 – 12 let. Starší děti do 16 let navštěvovaly školu v neděli a o svátcích. Žáci se ale častokrát vyučování nezúčastňovali. Museli pomáhat při pracích na poli a zejména v zimních měsících nebylo jednoduché se do školy vůbec dostat. Školu totiž navštěvovaly děti z různě vzdálených míst. Ve středu a v sobotu probíhalo vyučování pouze dopoledne, proto se v těchto dnech vůbec nevyplatilo hodinovou cestu do školy podstupovat.

¹⁵ MRZENA, Jan. Počátky povinného všeobecně vzdělávacího školství v jižních Čechách. 1. vyd. Praha: SPN, 1980. 98 s. Sborníky pedagog. Fakulty v Čes. Budějovicích. Vědy společenské. Pedagogika, s. 75 - 76

V roce 1863 školu navštěvovali žáci z obcí:

Chýnov, Kloužovice, Velmovice, Chotčiny, Mašovice, Kladruby, Záhostice, Nová Ves, Turovec.

V té době se žáci vzdělávali už v nové budově školy, ke které byl základní kámen položen v roce 1860. Jelikož byla stavba nedbale provedena, po dvou letech se začaly ve stěnách objevovat trhliny.¹⁶

Školní budova měla dva byty pro učitele a čtyři třídy. Jedna třída sloužila jako rezervní, protože škola byla zatím trojtřídní. Ovšem v roce 1870 vyšel zákon, který ukládal povinnost navštěvovat výuku denně, a to ve čtyřech třídách. Čtvrtá třída tak byla bez technických problémů zřízena. Další nároky na vzdělání donutily školní výbor otevřít i pátou třídu. Počet dětí dosahoval skoro 600 žáků. Nadprůměrným se jevil jak v páté, tak v první třídě. Chýnovští proto museli pronajmout dvě místnosti pro vyučování ve dvou rodinných domech. V pobočce páté třídy se učili jenom chlapi. Děvčata zůstala ve školní budově. V pobočce první třídy se naopak učila pouze děvčata a ve školní budově zůstali chlapi.

Školní rok začínal 15. září a končil 30. července. Žáci, kteří navštěvovali pátou třídu, mohli využívat úlev. Platilo to od dubna do října, kdy se hodně pracovalo na poli. Podmínkou byla docházka na vyučování v zimních měsících. Škola pro své žáky pravidelně organizovala výlet do lesa Spáleného. Hrály se tam hry a děti dostaly čerstvé housky a pivo. Při minimálních hygienických podmínkách a velkém počtu dětí, bývalo nemocných často tolik, že bylo potřeba vyučování zrušit. Například v roce 1892 onemocnělo 172 žáků chřipkou.¹⁷

5.1 Nová škola

Dne 20. června 1894 Chýnovští zaslali žádost o zřízení měšťanské školy Zemské školní radě, která 30. března 1896 žádosti vyhověla.

Dne 1. října 1896 bylo na škole zahájeno vyučování. Jelikož škola neměla vlastní budovu a ve stávající škole žádné volné prostory nebyly, bylo nutné nechat upravit dvě místnosti v prvním poschodí radnice. Byly nakoupeny pomůcky a nábytek a prvních 52 žáků se mohlo začít vzdělávat. Školu navštěvovali žáci z obcí Chýnov, Kloužovice, Velmovice, Dobronice, Kladruby, Dolní Hořice, Pořín, Záhostice, Nová Ves, Lažany, Chotčiny, Nové Dvory, Hroby, Turovec, Ratibořské Hory a Stříbrné Hutě.

Zároveň se v Chýnově začala řešit i stavba úplně nové školní budovy. Původně měli Chýnovští v plánu koupit dům, který sousedil se školou, zbourat ho a na jeho místě vystavět pouze přístavbu. Majitelka domu ovšem nedala k tomuto plánu svolení. Existovaly ještě další různé varianty, ale ani jedna se nezdála výhodná. Nakonec město Chýnov přistoupilo na nabídku manželů Petrových, kteří byli ochotni prodat svůj dům čp. 16 včetně hospodářských budov a zahrady. K čp. 16 byl ještě zakoupen domek manželů Seemannových a posléze i domek strážníka Šímy, jehož zbořením vznikl prostor pro školní zahradu.

V prosinci roku 1896 se začalo s demolicí starých domů zakoupených od místních obyvatel. Následovalo výběrové řízení, kterého se zúčastnilo čtrnáct nabídek, z nichž nejvýhodnější učinil stavitel Emanuel Vrzal z Votic. Dne 17. března 1897 začali na stavbě

¹⁶ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 4 - 5

¹⁷ Tamtéž, s. 6

pracovat první dělníci. Práce postupovaly rychle dopředu. Ovšem problémy nastaly s málo vyschlým dřevem, které mělo správně vysychat dva roky. Stavební dozorce ale použil dřevo téměř mokré. Z důvodu nekvalitně odvedené práce musela být vrácena okna. Kvůli mrazům se nepracovalo v zimě a stavba tak byla obnovena až v březnu. Na začátku července bylo doděláno první patro budovy a na konci července už stála dvoupatrová škola. V září zhotovili krov a mohlo se přistoupit k instalaci hromosvodů. Venkovní práce byly tímto dokončeny a mohlo se začít s pracemi uvnitř. Například se schodištěm školní budovy. Ve stojanech jsou umístěné petrolejové lampy a v zábradlí je zakomponováno písmeno „CH“. Hodně se řešilo vybavení školy nábytkem, na jehož zhotovení bylo opět vypsáno výběrové řízení. Účastnili se ho i chýnovští truhláři. Zakázku ovšem získal truhlář Ctibor z Tábora a do deseti dnů měla škola zhotovené lavice. Vnitřní práce byly do roka dokončeny a bylo tak definitivně stanoveno datum pro vysvěcení školní budovy na 11. září 1898.¹⁸

Otevření školní budovy bylo tehdy velikou slávou. Do Chýnova se sjeli významní hosté. Město bylo ozdobeno květinami, listím a chvojím nebo prapory v národních i rakouských barvách. Večer bylo město nasvíceno lampiony a dokonce se odpalovaly rakety.¹⁹

¹⁸ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 8 - 11

¹⁹ PRÁŠEK, Jiří. Čítanka z chýnovské historie. 1. vyd. Chýnov: Město Chýnov, 2006. 303 s., foto, s. 281

6. Základní škola v letech 1900 - 1914

6.1 Charakteristika doby před 1. světovou válkou

V bezpočtu oslavných článků se můžeme dočíst, že za vlády císaře Františka Josefa I. prožíval český národ svůj zlatý věk. V této době byly položeny základy našeho současného technického a hospodářského rozvoje. Česká kultura, zvláště hudební a výtvarná, dosáhla prvních mezinárodních úspěchů. V celém školství a ve vědě se s potížemi prosadila čeština jako plnoprávný jazyk.²⁰ Josef Dobrovský sepsal českou gramatiku. Na jeho práci navázal a také v ní pokračoval Josef Jungmann, který vydal velký Slovník česko-německý. Dále se čeští vlastenci snažili o vydávání českých novin, časopisů i učebnic.²¹ Vzdělávání úzce souviselo s církevními organizacemi, proto byly školy zřizovány poblíž farních úřadů. I první chýnovská škola vznikla na místě nynější zahrádky farního úřadu. Došlo k technickému, hospodářskému, kulturnímu a politickému rozmachu umožňujícímu reálný vzestup české společnosti a habsburská říše mu nekladla žádné vážnější překážky.²² Obyvatelstvo Chýnova se do veřejného života zapojovalo prostřednictvím velkého množství rozličných spolků a klubů, pořádaly se výlety do okolí, plesy, hrála se divadla a fungovalo mnoho jiných zábavních podniků.²³

V českých zemích se začal rozvíjet také sport. Existoval spolek Sokol, který propagoval spolkovou a sportovní činnost. Sokolové sportovali, slavili masopust a pořádali maškarní plesy, kterým se říkalo šibřinky. Ty se v některých částech republiky konají dodnes. Vedle Sokola fungoval také spolek pěvecký, který se jmenoval Hlahol. Za jeho založením stojí pražský sládek a zpěvák Jan Ludvík Lukes. Jeho heslem bylo „Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti.“ Stejně jako obyvatelé Chýnova i obyvatelé jiných měst a obcí rádi navštěvovali divadla, kabarety, kavárny nebo tančírny.²⁴ Za vlády Františka Josefa I. Je zavedena povinná osmiletá školní docházka a byl zrušen církevní dohled nad školami. Němčina nebyla nikdy oficiálně vyhlášena státním jazykem.²⁵

V této době patřily České země k oblastem s nejvyšší gramotností. Zásahu na tom mají školské reformy z konce 60. let, které umožnily vybudovat rozsáhlou síť základního školství. Po ukončení základní (obecné) školy mohly děti dále postoupit do měšťanské školy, ve které získaly dobré praktické vzdělání. Dále mohly pokračovat do klasického gymnázia, reálného gymnázia, do reálky nebo až do obchodní akademie. Klasická gymnázia se zaměřovala na výuku klasických jazyků a antických reálií. Reálná gymnázia zdůrazňovala význam matematiky, moderních jazyků, přírodních věd, kreslení a rýsování. Cílem gymnázií bylo připravovat žáky především na univerzitní studium. Absolventi nebo žáci studující reálku odcházeli přímo na techniku nebo se rovnou věnovali praktickému povolání. Obchodní akademie měly poskytovat vzdělání budoucím podnikatelům nebo vyšším úředníkům. Výuka na těchto akademiích měla vysokou úroveň, neboť zde vyučovali kvalitní profesori, z nichž mnozí se seriózně věnovali vědecké práci. Zároveň se těšili velké společenské vážnosti.²⁶

²⁰ Dějiny zemí koruny české II. 2. vydání. Praha: Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8, s. 102

²¹ Dějiny českých zemí: Od Sámovy říše po vznik České republiky. Kolektiv autorů. 2. vydání. Říčany: Sun, 2017. 128 s. ISBN 978-80-7567-043-4, s. 88

²² Dějiny zemí koruny české II. 2. vydání. Praha: Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8, s. 102

²³ Doprovodné materiály k městu Chýnov

²⁴ Dějiny českých zemí: Od Sámovy říše po vznik České republiky. Kolektiv autorů. 2. vydání. Říčany: Sun, 2017. 128 s. ISBN 978-80-7567-043-4, s. 90-91

²⁵ Dějiny zemí koruny české II. 2. vydání. Praha: Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8, s. 102

²⁶ Tamtéž, s. 132

Výstřely sarajevského atentátu dne 28. 6. 1914 ukončily život rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este, čímž skončila celá jedna epocha.²⁷

6.2 Historie školy do 1. světové války

V této době bylo vyučování ve školách zahajováno koncem září. V nové budově měšťanské školy se začalo vyučovat v sobotu 24. září. Ještě před tím se v kostele konala svatá mše, při které se zpívala duchovní píseň k Duchu svatému Veni Sancte.

Ze začátku měla škola otevřené pouze tři ročníky. Do prvního ročníku chodilo 47 žáků, do druhého ročníku 24 žáků a ve třetím ročníku se vzdělávalo 25 žáků. Skoro všichni byli přihlášení na nepovinnou výuku hry na housle a hodiny němčiny. Mezi povinné předměty patřily český jazyk, zeměpis, dějepis, přírodopis, tělocvik, počty, rýsování, fyzika, měřičtví, psaní, kreslení, zpěv a náboženství. Dále měli ještě možnost navštěvovat soukromé hodiny francouzského jazyka, kam chodilo 42 dětí.

První učitelský sbor měšťanské školy tvořilo pět mužů. Ředitel Jan Fousek, přírodnický učitel Josef Novák, gramatický učitel Karel Svoboda, technický učitel Felix Fišer a katecheta Václav Kůstka.

V budově měšťanské školy se nacházela i škola obecná. Její pedagogický sbor už netvořili pouze muži, ale i ženy. Řídící učitel František Neruda, učitelé Dominik Klobas, František Mrázek a Vilemína Čaková a podučitelé Otakar Kohout, Leopolda Krontstenglová a Ludvíka Chlupová. Ještě k nim patřila výpomocná učitelka Cecílie Nerudová. Do obecné školy chodilo celkem 511 žáků. Z toho 284 dívek a 227 chlapců. Obecná škola se skládala z pěti tříd s osmi odděleními.

Tři žáci, kteří byli židovského vyznání, museli docházet do Radenína, protože na chýnovské škole se židovské náboženství nevyučovalo. Ovšem od počátku roku 1901 dojížděl do Chýnova jednou týdně vyučovat judaismus učitel a rabín Šimon Ehrenfreund. Děti tak nemusely až do Radenína.

Začátkem roku 1900 bylo vyučování na škole ohroženo kvůli zimě. Byl totiž nedostatek topiva v důsledku tříměsíční stávkou horníků. Tato nouzová situace si žádala řešení. Omezilo se topení v tělocvičně, v kabinetech a v učebně pro ruční ženské práce. Jelikož vápenky poskytly škole 71 metrických centů a následně ještě 14 metrických centů hnědého uhlí, nebylo potřeba výuku přerušovat. V červenci v roce 1903 zasáhla školu další kalamita. Přišla obrovská vichřice s krupobitím a napáchala velké škody. Jen na západní straně školní budovy rozbila 159 okenních tabulek.²⁸

O prázdninách v roce 1904 byl ve škole zřízen polévkový ústav. Kuchyně a jídelna se třemi dlouhými stoly a šesti lavicemi byla vybudována ve sklepě. Bylo pořízeno 50 vojenských šálek s miskami, 60 plechových lžic, hrnce, naběračky a další potřebné věci pro vybavení kuchyně. Suroviny nakupoval sám ředitel měšťanské školy, protože učitelky prý neměly čas ani potřebné vědomosti. Odměna pro ženu, která polévky vařila, vydávala a umývala nádobí, byla 60 haléřů za den. První polévka byla uvařená 1. prosince 1904. Podávala se polévka dršťková. Chudé děti ji dostávaly zdarma. Ostatní děti platily za polévku 4 haléře. Pro porovnání například 1 kilogram brambor stál 5 haléřů, jedno vejce 4 – 6 haléřů a 1 litr mléka 20 haléřů. Kuchyně

²⁷ Dějiny zemí koruny české II. 2. vydání. Praha: Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8, s. 139

²⁸ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 14

byla v provozu pouze v zimních měsících. Za první tři měsíce působení vydala 7 608 porcí zdarma a 1 130 polévek bylo zapláceno čtyřmi haléři. O rok později už bylo vydáno přes 13 000 porcí. Cena polévky se ale snížila na 3 haléře.

Roční plat pedagogů v tomto roce se pohyboval od 1 000 zlatých do 3 000 zlatých. Ředitel měšťanské školy pobíral 2 860 zlatých, řídící učitel obecné školy 2 660 zlatých, ostatní učitelé 1 560 – 1960 zlatých a katecheta 1 400 zlatých. Nejnižší plat pobíral školník – 420 zlatých.

Ve škole se hodně dbalo na dobré mravy mládeže. Škola nechala přes purkmistrovský úřad vyhlásit obecenstvu, aby děti nebyly večer posílány nikam ven, aby se nepotulovaly po městě a netropily nepříjemnosti. Také vyšlo nařízení, které žákům zakazovalo kouření tabáku, a učitelé měli za úkol při každé vhodné příležitosti poučovat žáky o škodlivosti kouření. V celé školní budově bylo kouření zakázáno.

Stav žáků obecné i měšťanské školy v roce 1901:

Chýnov	217 žáků obecné školy	33 žáků měšťanské školy
Kladruby	46 žáků obecné školy	5 žáků měšťanské školy
Klouzovice	58 žáků obecné školy	7 žáků měšťanské školy
Nová Ves	66 žáků obecné školy	6 žáků měšťanské školy
Turovec	37 žáků obecné školy	5 žáků měšťanské školy
Velmovice	33 žáků obecné školy	1 žák měšťanské školy
Záhostice	38 žáků obecné školy	3 žáci měšťanské školy
nepřiškolené obce	13 žáků obecné školy	48 žáků měšťanské školy

Nepřiškolené obce: Bítov, Brtnice, Dolní a Horní Hořice, Hartvíkov, Hroby, Chotčiny, Kozmice, Krtoň, Lažany, Lejčkov, Mašovice, Nové Dvory, Oblajovice, Pobranice, Polánka, Prasetín, Předboř, Psárov, Radenín a Ratibořské Hory.²⁹

Do poloviny roku 1905 sídlily tři typy škol v jedné budově. Obecná, měšťanská a pokračovací. V srpnu došlo ke spojení obecné školy s měšťanskou školou. Bylo to u příležitosti odchodu do důchodu řídícího učitele Františka Nerudy, který v Chýnově působil 15 let.

V tomto roce byly prázdniny prodlouženy o 14 dní od 16. července do 15. září. Pololetní vysvědčení se vydávalo v sobotu před 15. únorem a koncové před 15. červencem. V dubnu roku 1908 vysadili žáci chýnovské školy na Močítkách, poblíž železničního viaduktu 350 stromků. Stalo se tak na památku 60. výročí panování císaře Františka Josefa I. Tehdy vznikl školní sad a také tradice stromkových slavností. Stromkové slavnosti znamenaly, že žáci každoročně vysadili několik stovek stromů v jeden den.

Stále se nacházíme v období před první světovou válkou, kdy byla měšťanská škola vyhrazena pouze pro chlapce. Obecnou školu navštěvovali chlapci i děvčata, ovšem dodržoval

²⁹ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 15

se princip oddělených chlapeckých a dívčích tříd. Ve školním roce 1912 – 1913 do zdejší školy chodilo celkem 540 žáků.³⁰

Při měšťanské škole byla 1. listopadu 1899 zřízena průmyslová škola pokračovací. Ta měla učňům poskytovat doplňkové vzdělání. Vyučování trvalo osm měsíců v roce. Vyučovalo se v pondělí od 16 do 20 hodin, ve středu od 18 do 21 hodin a v neděli od 9 do 12 hodin. Školné na rok činilo 4 koruny a 16 haléřů. Stejně tak jako chudí žáci nemuseli platit polévky, tak ani chudí učni nemuseli platit uvedené školné. Na tuto školu bylo přihlášeno 45 učňů a jeden tovaryš. Nejhorší docházka byla u zedníků a řezníků. Škola dostala později název Živnostenská škola pokračovací. Největšího rozkvětu dosáhla v roce 1930, tehdy ji navštěvovalo 104 učňů. Ale s příchodem krize musela být záhy v roce 1933 zrušena pro nedostatek žáků.³¹

7. Základní škola v letech 1914 - 1918

7.1 Charakteristika doby v období 1. světové války

Následující charakteristika života v období 1. světové války se týká přímo života v Chýnově.

Obyvatelé Chýnova přijali manifest o vyhlášení války Srbsku s velkými obavami. Měli strach o osudy těch, kteří budou povoláni do armády. V den, kdy byl manifest uveřejněn, byli první branci povoláni k vojenským útvarům. Mezi nimi se nacházel i učitel Václav Bulant, který následně bojoval na východní frontě. Jako invalida se vrátil zpátky do Chýnova v září roku 1915. Války se účastnilo 208 z celkových 1270 obyvatel města. 10 z nich padlo, někteří byli raněni a zajati.

Se svým městem udržovali vojáci styk prostřednictvím poštovní pošty. Na adresu odborného učitele Karla Svobody přicházelo nejvíce pozdravů a dopisů. Tyto dopisy, které mu vojáci posílali, byly plné touhy po návratu domů, naděje o brzkém ukončení války a obav o svůj vlastní osud uprostřed bojů.

Pro vojáky byly nejvzácnější ty chvíle, ve kterých se nebojovalo. V jednom z dopisů je vylíčen průběh ruských svátků z dubna 1917. *Vojáci obou bojujících stran se tehdy sešli, bavili se spolu, ruští vojáci dávali rakouským buchty a cigarety a dostali od nich rum. Potom hráli na harmoniku, kterou koupili od rakouských vojáků. Po skončení svátků vypukly nové boje.* Jak se válka prodlužovala, tak u vojáků vzrůstal odpor proti ní.

Válka zasáhla i do každodenního života obyvatel Chýnova. Dvě místnosti školy byly v dubnu 1915 přeměněny na pobočku táborského vojenského lazaretu. Léčili se zde vojáci pocházející z různých částí monarchie. Z prvního transportu se tu léčilo 15 vojáků sedmi národností. Byl sem převezen i chýnovský rodák František Strakatý. O další fungování chýnovského lazaretu ale přestala mít vojenská správa v září 1915 zájem a vrátila jej místnosti škole.

V Chýnově byli také ubytováni uprchlíci z Haliče. Městu bylo nařízeno postarat se o 39 uprchlíků, z toho o 18 dětí školou povinných. Tyto děti polské národnosti navštěvovaly

³⁰ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 17

³¹ Tamtéž, s. 18

chýnovskou školu. V červenci 1915 uprchlíci Chýnov opustili, ale v září 1916 se zde objevili uprchlíci noví, kterých bylo asi 140 a zůstali zde až do října 1917.

Nedostatek pracovních sil způsobený odvody místních obyvatel na vojnu byl částečně zmírněn pracovním nasazením válečných zajatců. Ti pracovali pouze ve větších podnicích, protože na práci byly přidělovány nejméně desetičlenné skupiny. V Chýnově fungovala skupina 10 srbských zajatců a dále devatenáctičlenná skupina ruských zajatců, z nichž 12 uprchlo. Ve vápenkách byla nasazena skupina 30 italských zajatců.³²

Válkou trpěli i zemědělci. Byli nuceni dodávat plodiny za nízké ceny stanovené státem. Chýnovu bylo nařízeno odevzdat 200 metrických centů ručně tříděných brambor za cenu 8 K/q určených pro zásobování Tyrol. Starosta Chýnova, původem zemědělec, ale odpověděl, že za takovou cenu není možné brambory vyprodukovat. Podle platných tržních cen totiž mají zemědělci nárok na 9 K/q. Kromě brambor museli zajistit i vepřové a hovězí maso, technické plodiny, obilí i mléko. Dodávka hovězího dobytka vzrostla měsíčně z devíti na čtrnáct kusů. Dodávka mléka se zvýšila z 20 litrů na 50 litrů denně.³³

Zemědělec Antonín Zatěranda (zároveň shora zmíněný starosta Chýnova) byl nucen v srpnu 1916 požádat o zapůjčení jednoho páru koní, aby zajistil osev. Jeho koně mu zabavila vojenská správa. I zemědělství trpělo nedostatkem pracovních sil. Práci měla zastat školní mládež a později váleční zajatci, ale pouze na velkých statcích.

Válkou trpěla i řemesla, například výroba obuvi. V Chýnově pracovalo před válkou 12 obuvnických mistrů a asi 8 pomocníků. Ti ve většině případů vyráběli obuv pro zemědělské obyvatelstvo zpravidla na úvěr. Po žních zemědělci úvěr spláceli. Když vypukla válka, nebyl dostatek peněz na materiál, z něhož by se obuv vyráběla. Kromě toho bylo 12 obuvníků povoláno k vojenským útvarům. Zbyli jen staří obuvníci a ti nestačili zpracovávat zakázky. Začal se projevovat i nedostatek materiálu. Podrážky se vyráběly z různých náhražek, které nebyly tak trvanlivé jako kůže. Jednalo se o nekvalitní gumu, odřezky kůže i dřevo. Obuvnické řemeslo se už nevzpamatovalo.

V průběhu války se neustále zhoršovalo zásobování, čímž trpělo veškeré obyvatelstvo. Tato situace vedla až k tomu, že velká část nepotravinářských výrobků byla k dostání pouze na černém trhu. Za výrobky byly požadovány přemrštěné ceny.

Počátkem roku 1915 se uvažovalo o zavedení přidělu mouky na osobu a měsíc. Množství tohoto přidělu činilo 7,20 kg. Jeho výše byla starostou Chýnova označena za nedostatečnou. Ovšem v průběhu války se přiděly neustále snižovaly. Kolikrát ani toto nepatrné množství mouky nebylo k dispozici. Nato poukázalo 60 chýnovských žen, které se se stížností dostavily na Okresní hejtmanství v Táboře. Stěžovaly si na to, že dostávají 30 – 70 dkg mouky a na další přiděly jsou posílány do Tábora, kam mouka nepřišla vůbec nebo jen malé množství. Zásobování se zhoršovalo i u ostatních potravin. Například přiděl brambor se z jedné čtvrtiny nahrazoval tuřínem.

Válka zasáhla i do života mládeže. Dívky vyráběly ponožky z vlny a papíru a také vložky do bot. Sbíraly se ostružiníkové a jahodníkové listy nebo kopřivy na výrobu látek. Děti se dále podílely na sběru vlny, kovů a gumy a vybíraly příspěvky na Červený kříž. Chlapci ve věku

³² Výběr z prací členů historického klubu při jihočeském muzeu v Českých Budějovicích. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1981. 80 s., s. 36

³³ Tamtéž, s. 36 - 37

16 – 18 let měli povinnost se zúčastňovat vojenské přípravy, která probíhala v Chýnově každou neděli odpoledne. Jelikož velící řeči v armádě byla němčina, bylo nařízeno dávat povely také v němčině.³⁴

7.2 Historie školy v období 1. světové války

Zemská školní rada považovala za naléhavě žádoucí, aby školní rok, i přes všechny obtíže způsobené vypuknutím války, začal v předepsané době. Vzhledem k tomu byl školní rok 1914/1915 zahájen dne 16. září. Tehdy byly spojeny obě druhé třídy, což napomohlo Václavu Bulantovi k nástupu do činné služby vojenské.³⁵

Ovšem ještě před 1. světovou válkou vstoupili na půdu školy vojáci. Vojsko zde bylo ubytováno od 5. do 19. září 1913. Stalo se tak během posledních probíhajících manévrů rakousko-uherské armády na Tábořsku. Ovšem jakmile došlo na opravdové boje, musel být v tělocvičně a dvou přizemních třídách zřízen lazaret. Prošlo jím přes dvacet raněných vojáků, kteří bojovali za císaře pána a jeho rodinu (duben – září 1915). Odborný učitel Josef Novák zorganizoval společně se členy hasičského sboru sbírku prádla a ložních součástí a odborný učitel Karel Svoboda řídil peněžní sbírky ve prospěch zařízení lazaretu. Chýnovské firmy vařily pro vojáky ve školní jídelně. Když císař pán zemřel, změnil se státní svátky. Dříve volno připadlo na 19. září (jmeniny císařovny Alžběty) a 4. října (jmeniny Františka Josefa). Novými státními svátky byly stanoveny 27. duben (jmeniny císařovny Zity), 9. květen (narození císařovny Zity) a 4. listopad (jmeniny císaře Karla).³⁶

Od samého začátku války odváděli učitelé na pomocnou válečnou péči 1% svého služného měsíčně, tzv. dobrovolnou daň. Školní děti sbíraly vše, co se rakouské vojenské nebo civilní správě hodilo. Místo učení v prvním roce války sebraly 25 kg jahodového a ostružinového listí, z toho 10 kg posloužilo na čaj vojákům do Písku a do pokusné stanice ve Zlivi. Dále sebraly 8,5 kg kaučuku, 107 kg vlněných odpadků, znovu ještě 2 kg kaučuku a 31 kg bavlněných a vlněných odpadků, 46 kg zinku, 8,3 kg mosazi, 12,5 kg olova, 5,4 kg cínu, 0,6 kg hliníku a 9,45 kg směsí.³⁷

V hodinách ženských ručních prací zhotovily dívky z materiálu koupeného místní školní radou pro válečnou péči 8 párů vlněných kolenic, 9 párů nátepníků, 9 párů ponožek, znovu 15 párů ponožek a 42 párů nátepníků, 7 kukel a 1870 papírových podešví. Vše bylo zasláno pomocnému válečnému úřadu. Potřebnou vlnu zakoupila za sedmdesát korun školní rada chýnovská.³⁸

Dále se ve škole také nacházely kovové věci, které se hodily k válečným úkonům. 90 kusů klik s kováním, 252 kusů sliv u oken, 3 mosazné pípy u vodovodu, školní zvonek, 6 odvodních

³⁴ Výběr z prací členů historického klubu při jihočeském muzeu v Českých Budějovicích. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1981. 80 s., s. 37

³⁵ Válečná kronika – díl II. 1914 – 1916. SOKA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/445101/1>, s. 5

³⁶ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 19

³⁷ Válečná kronika – díl II. 1914 – 1916. SOKA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/445101/1>, s. 7

³⁸ Válečná kronika – díl II. 1914 – 1916. SOKA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/445101/1>, s. 8

okapových rour, 1 vana u hlavního proudu a 608 metrů plechu.³⁹ Z úředního zařízení musely být ve školní budově sepsány všechny součásti a předměty z mosazi, zinku a zvonoviny. K soupisu byl ředitelem školy ustanoven školní dozorce.⁴⁰

Ve prospěch sirotků po padlých vojácích se konal 2. prosince 1914 dětský den. Díky válce byly na školu kladeny zvýšené požadavky, aby přispívala v oborech veřejného života ve zvýšené míře k obecnému blahu. Úkolem školy bylo vzdělávat žáky na zdatné členy státu.

V tomto nelehkém období škola trpěla nedostatkem uhlí, což mělo za následek občasně prázdniny. V roce 1915 mělo několik děvčat povoleno navštěvovat měšťanskou školu chlapeckou – M. Dvořáková, K. Milková, A. Pletichová, M. Přívozníková, E. Seemannová a R. Strnadová. Učitelství sbor byl za války složen z následujících osobností – Jan Fousek, Felix Fišer, Josef Novák, Alexandr Hisberg, Václav Bulant, Maxmilian Růžička, Prokop Hron, Karel Svoboda, Josef Voruda, Marie Fišerová, Cecilie Nerudová, Josefa Menšíková a Marie Bílková. Doplňoval jej i katecheta Jan Petr. Ředitele Jana Fouska, který v roce 1916 odešel do penze, nahradil na pozici ředitele Felix Fišer.⁴¹

8. Základní škola v letech 1918 - 1938

8.1 Charakteristika doby v letech 1918 – 1938

K První republice má spousta z nás tendenci vracet se s jistou nostalgií, i když víme, že měla zároveň své nedostatky. Vidíme ji jako nadějný počátek vývoje samostatného československého státu, jehož existenci přetrhala nacistická agrese a po ní následovalo období totalitního režimu. Dvacet let prvorepublikové demokracie zůstalo zakonzervováno mezi dvěma světovými válkami a my můžeme jen spekulovat, jaké by dnes Československo bylo bez ní. Víme, že Československo dokázalo hájit demokratické zřízení v sevření totalitních režimů i proti všem, kteří jej napadali zevnitř. Prosadilo právo na svou existenci a vytvořilo si své místo v Evropě. Mělo mimořádně bohatou kulturu, rozvinutou vědu a obstálo i ekonomicky.⁴²

Léta, která spadají do období První republiky, můžeme označit za období vzestupů a pádů. První republika byla výsostně demokratická díky svému prvnímu prezidentovi Tomáši Garrigue Masarykovi. Formovala se ústava, která všem občanům zaručovala majetková, volební i náboženská práva. Od samého počátku se Československo angažovalo v činnosti Společnosti národů. Její členové tak měli právo podílet se na společných mezinárodních jednáních.⁴³

Dne 28. října 1918 se začala psát nová kapitola české státnosti. V kontextu výsledků první světové války a především vojenské porážky rakousko-uherské monarchie vznikala ve střední Evropě řada samostatných nástupnických států. Představitelé zahraničního odboje v čele s Tomášem Garrigue Masarykem v průběhu války připravovali a propagovali existenci společného státu Čechů a Slováků. Samostatný stát byl vyhlášen v Praze. Vztahoval se na české země. Slovenská reprezentace se připojila o dva dny později. Z historického pohledu bylo

³⁹ Válečná kronika – díl II. 1914 – 1916. SOkA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/445101/1>, s. 18

⁴⁰ Tamtéž, s. 8

⁴¹ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 19

⁴² Doprovodné materiály ke knize První republika 1918 - 1938

⁴³ RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Praha: Knižní klub, 2011. ISBN 978-80-242-3205-8

spojení Čechů a Slováků novinkou, protože do té doby Češi patřili do Předlitavska a Slováci byli součástí Uher. Stát se stal demokratickou republikou a prvním prezidentem byl zvolen Tomáš Garrigue Masaryk.

Doba první republiky se do našeho povědomí zapsala jako zlatý věk, čas rozkvětu nového státu a společnosti jako takové. Vedle společenského rozvoje se samozřejmě rozvíjela kultura, věda a podnikání. Toto meziválečné období bylo vrcholem pro českou literaturu a divadlo. Objevila se díla, která dodnes patří do zlatého fondu české kultury. K nejvýznamnějším autorům se řadil Karel Čapek, blízký přítel Tomáše Garrigue Masaryka, který kolem sebe soustředil řadu osobností tehdejší doby.

Rozvoj samostatného Československa měl také vliv na rozvoj architektury a stavitelství. Československo zahrnovalo ekonomicky nejrozvinutější území Rakousko-Uherska a mohlo si tak dovolit velkorysé stavební projekty. Navíc byla potřeba vystavět nové budovy pro nově vznikající školy, banky, státní úřady, továrny a společenská zařízení.

Poté, co skončila první světová válka, Československo navázalo na svou průmyslovou tradici a rychle se zařadilo mezi světové průmyslové velmoci. Začalo vznikat mnoho nových průmyslových závodů. Také došlo k velkému rozmachu finančního sektoru (vznikaly družstevní záložny a velké banky). Rozvoj se nevyhnul ani zemědělství, které bylo úzce propojené s průmyslem. Dále vzkvétal i potravinářský průmysl, protože Československo se za první republiky zařadilo mezi světové exportéry cukru, piva a chmele. Rozvoj průmyslu a moderní techniky přinesl i nové možnosti sportu. Rychle získával na popularitě automobilový sport, který byl v tomto ohledu nejvýraznějším znakem nové doby. Samozřejmě se rozvíjel sport jako takový. Čelní pozici zaujal Sokol, který měl za cíl upevnit fyzický a morální růst společnosti. Navíc byl úzce spjat s národním hnutím. Za první republiky byla postavena řada moderních sportovních zařízení neboli sokoloven.

Budování První republiky ovšem vyvrcholilo ničivou tragédií druhé světové války.⁴⁴

8.2 Historie školy v letech 1918 – 1938

Zajímavostí této doby bylo, že v roce 1919 došlo ke zrušení celibátu učitelek. Pokud se ženy chtěly věnovat učitelskému povolání, musely do této doby zůstat svobodné. Také bylo zavedeno oslovení „paní“, i když se jednalo o svobodnou ženu.⁴⁵

Dne 1. listopadu v roce 1920 byl v budově školy otevřen první ročník Lidové školy hospodářské. Řídil ji Josef Novák a vyučování se chopili Marie Bílková, Antonín Budil, Jaroslav Potměšil a František Rypáček. Jednalo se o školu dvouletou. Vyučovaly se zde hospodářské nauky, nauka o domácím hospodářství, písemnosti, počty, zdravotní věda a ženské ruční práce. Vyučování probíhalo každý čtvrtek od 8 do 15 hodin a každou neděli od 8 do 14 hodin. Výuka se konala v místnostech obecné školy. Do jejího prvního ročníku bylo zapsáno 30 děvčat a 17 chlapců a do druhého ročníku 24 děvčat a 19 chlapců. Lidová škola si pronajala část parcely na chýnovském předměstí a ještě parcelu o rozloze 1,2 hektaru velikou za účelem zřízení školního políčka. Škola byla udržována pomocí příspěvků ministerstva zemědělství, dále přispíval tábořský okres, zemský správní výbor a také obce, jejichž žáci školu navštěvovali.⁴⁶ Dále se v kronikách můžeme dočíst, že v roce 1948 se název z Lidové školy hospodářské změnil

⁴⁴ Doprovodné materiály ke knize První republika 1918 - 1938

⁴⁵ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 20

⁴⁶ Školní kronika. 1920 – 1949. SOkA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.cesearchivy.cz/447203/2>, s. 3 - 6

na Základní odbornou školu rolnickou. Tentokrát měla škola tři ročníky. První ročník navštěvovalo 18 děvčat a 9 chlapců, druhý ročník 12 děvčat a 6 chlapců a třetí ročník 7 děvčat a 13 chlapců. Jenže ještě v tomto roce škola zanikla.⁴⁷

V této době se začal zvyšovat počet děvčat na měšťanské škole. Počátkem školního roku 1924 – 1925 měla už čtyři třídy. Poslední třídou byl jednoruční učební kurs. V roce 1922 probíhala elektrifikace města a v rámci těchto prací byla elektrifikována i škola. Díky tomu získala většina místností lepší druh osvětlení. Ve třídách se nacházela stojací umyvadla, ale voda zůstávala pouze v přízemí, odkud ji žáci museli roznášet do tříd. V této době už děti jezdily i na školní výlety. Navštívily například Pacovu horu s jeskyní, Stříbrné Hutě, Konopiště, Hlubokou nad Vltavou, České Budějovice, Choustník nebo hrady Orlík a Zvíkov. U zámku se také pravidelně slavil dětský den, na který si žáci školy připravili různá vystoupení.⁴⁸

V roce 1930 byl ředitelem školy zakoupen první psací stroj za 2 500 korun. V roce 1938 se do všech tříd instalovalo moderní rozhlasové zařízení. Vysílalo se z ředitelny. V ředitelně se nacházel mikrofon, gramofon a radiový přijímač.

Od roku 1932 už byla škola kvůli nárůstu agendy správně rozdělena na obecnou a měšťanskou. Ředitelem měšťanské školy byl jmenován Jakub Pádecký, řídicím učitelem obecné školy Václav Bulant.⁴⁹

Jelikož na rok 1934 připadlo 25. výročí úmrtí chýnovského rodáka Františka Nekuta, městské zastupitelstvo se rozhodlo pojmenovat zdejší školu „Nekutova škola“. Další chýnovský rodák František Bílek vytvořil Nekutův reliéf, který od roku 1939 visí v jejím vestibulu. Rodina zetě Františka Nekuta založila u příležitosti pojmenování školy nadaci a uložila na ni deset tisíc korun. Tyto peníze měly být každoročně použity ve prospěch chudých školních žáků. Nadaci spravoval městský úřad. Pro chýnovskou školu bylo v minulosti založeno několik nadací. Nejstarší z nich již v roce 1817 zřídil děkan František Josef Marek. Další nadace byla zřízena v roce 1825 sládkem Josefem Věženským a v roce 1837 Evou Grögrovou. Všechny získané prostředky každoročně sloužily ve prospěch žáků chýnovské školy. Z úroků uložených peněz byly pořizovány školní potřeby pro nemajetné děti.

Za pomoci jednoho z učitelů začali žáci v roce 1936 vydávat školní časopis, který nesl název „Okénko“. Prvního čísla časopisu bylo vydáno 300 kusů a jeden kus se prodával po padesáti haléřích. Ve stejném roce nechala škola na stěně nad schodištěm namalovat pohled na Chýnov od rybníka. Obraz, který stál 200 korun, byl sjednanému malíři zaplacen ředitelstvím školy z provozních peněz.⁵⁰

Na den 12. června 1938 připadlo 40. výročí postavení školní budovy a zároveň 35. výročí jmenování Chýnova městem. Při této příležitosti se veřejnosti otevřela škola, ve které probíhala výstava o její historii. K vidění byly nějaké žákovské práce a výrobky místních živnostníků, kteří představili své ukázky v prvním patře školy. Práce knihařské a papírnické, kola, sporáky, rádia, motory, čalounické práce - otomany, sáňky, váhy, koňské postroje,

⁴⁷ Školní kronika. 1920 – 1949. SOkA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/447203/2>, s. 68 - 70

⁴⁸ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 20

⁴⁹ Tamtéž, s. 21

⁵⁰ Tamtéž, s. 20

nádobí, hodiny, pánské šaty, zařízení do koupelen, kuchyní a ložnic. Bylo možno prohlédnout si ukázky vápenců a nechyběla ani expozice o chýnovské jeskyni. Hned první den se na výstavu přišlo podívat 1700 osob. K těmto dvěma výročí byla vydána brožura.⁵¹

Na základě nového zákona se měšťanská škola od 1. září 1938 stala školou újezdní. K újezdu patřily obce: Bítov, Dolní Hořice, Hroby, Chotčiny, Chýnov, Kladruby, Kloužovice, Kozmice, Lažany, Mašovice, Nová Ves, Nuzbely, Radenín, Terežín, Turovec, Velmovice, Záhostice a Zárybnická Lhota.⁵²

9. Základní škola v letech 1938 - 1945

9.1 Charakteristika doby za 2. světové války

Jedno z nejdramatičtějších období historie, které hluboce poznamenalo životy hned několika generací, jsou léta 1939 – 1945. Válečná smršť nevídaných rozměrů se prohnala světem a v krátké době několikrát změnila poměr sil mezi velmocemi i politickou mapu. Evropa byla konfrontována s násilím, jež si nejen na frontách vyžádalo milióny lidských obětí. Ve víru těchto válečných událostí se na dlouhá desetiletí rozhodovalo o budoucnosti evropských zemí a národů, včetně národa českého a slovenského.⁵³

Druhé světové válce se velké státy snažily dlouho zabránit, ale nakonec jí neunikly. Válka začala 1. září 1939 napadnutím Polska hitlerovským Německem. Německu vyhlásily válku Francie a Velká Británie. Nicméně Němcům se ve válce dařilo a postupně dobývali státy západní Evropy včetně Francie.⁵⁴

České země zůstávaly pod německou správou, s čímž lidé nesouhlasili a začali protestovat. Nejčastěji se tak stávalo při významných událostech (výročí vzniku Československa atp.) nebo při národních poutích. Při pohřbu studenta Jana Opletala vyjadřovali studenti a další lidé nespokojenost s německou vládou. Toho Němci zneužili. Nechali zavřít vysoké školy, 1200 studentů odvěkli do koncentračních táborů a devět studentských vůdců zastřelili. Německá brutalita byla zřejmá. Zakládaly se tajně odbojové organizace, protože všem bylo jasné, že další otevřený odpor nebude možný. V zahraničí také vznikala centra odporu proti Hitlerovi, hlavně v Londýně a v Moskvě. Do Anglie uprchlo mnoho mladých mužů, jednalo se především o československé letce, kteří se účastnili bojů proti Německu. Českoslovenští parašutisté stáli za atentátem na třetího nejmočnějšího muže nacistického Německa protektora Reinhrarda Heydricha, jež podlehl svým zraněním.⁵⁵

Heydrichova smrt rozpoutala mnoho odvetných akcí. Němci začali vyšetřovat, kdo je za atentát zodpovědný. Jelikož se jim dlouho nedařilo nic zjistit, bylo vyhlášeno stanné právo. Kdokoli byl podezřelý nebo ho někdo udal a obvinil ze schvalování atentátu, okamžitě byl poslán do koncentračního tábora nebo popraven.

⁵¹ Školní kronika. 1920 – 1949. SOkA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/447203/2>, s. 50

⁵² Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 21

⁵³ Dějiny zemí koruny české II.. II: Od nástupu osvícenství po naši dobu. 2. vyd. dopl. upr. Praha: Paseka, 1993. 328 s., s. 201

⁵⁴ Dějiny českých zemí: Od Sámovy říše po vznik České republiky. Kolektiv autorů. 2. vydání. Říčany: Sun, 2017. 128 s. ISBN 978-80-7567-043-4, s. 104

⁵⁵ Tamtéž, s. 105

Kvůli domněnce ze spolupráce na atentátu byla 10. června 1942 vypálena obec Lidice. Úřední nařízení znělo nekompromisně. Obec musela být zcela srovnána se zemí a vymazána z map. Všechny ženy byly odvečeny do koncentračních táborů, děti zavražděny a muži starší patnácti let zastřeleni. Zanedlouho došlo i k vypálení obce Ležáky, protože zde byla ukryta vysílačka parašutistů, kteří se na atentátu na Heydricha podíleli. Samotní strůjci atentátu byli nakonec odhaleni, jelikož je zradil jejich spolupracovník Karel Čurda. Ukrývali se spolu s dalšími výsadkáři v kryptě kostela svatého Cyrila a Metoděje. Nakonec se sami zabili, aby je Němci nedostali živé.⁵⁶

I když mělo Německo se Sovětským svazem uzavřenou dohodu o vzájemném neútočení, Hitler slovo nedodržel a přikázal táhnout do Ruska. Nejprve zde postupoval velmi rychle, ale jeho postup zastavila krušná zima. Rusové zvítězili v roce 1943 v bitvě u Stalingradu. Tak se ukázalo, že je německá armáda porazitelná, což přineslo naději ostatním zemím.

Velká Británie, Spojené státy a Sovětský svaz začaly spolupracovat a podařilo se jim vytlačit Němce ze severní Afriky. V červenci 1943 se vojáci Spojených států a Velké Británie vylodili na Sicílii, postupovali dále na sever a osvobozovali západní Evropu.⁵⁷

Československo mělo být osvobozeno podle dohodnutého scénáře. Američané došli k demarkační čáře, která protínala jihozápadní Čechy. Dne 5. května 1945 byla vojskem generála Pattona osvobozena Plzeň. Američané mohli pokračovat až do Prahy, ale její osvobození si vymohla Rudá armáda. V Praze ovšem zatím vypuklo ozbrojené povstání proti Němcům a v ulicích se odehrávaly tuhé boje. Pomoc zvenčí nepřicházela, dokud se neobjevila Rudá armáda a Prahu 9. května 1945 neosvobodila. Válka ještě pokračovala v Tichomoří a definitivně skončila 2. září 1945.⁵⁸

9.2 Historie školy v období 2. světové války

Toto období se stalo těžkou zkouškou snad pro všechny. Po německém vzoru nastala spousta změn i v chýnovské škole. Byla například zavedena šestistupňová klasifikace a vyučovací hodina trvala 45 minut. Zvýšil se počet hodin tělesné výchovy. Děvčata měla tělocvik tři hodiny týdně, chlapci čtyři hodiny týdně. Povinně se vyučoval německý jazyk. Nejprve čtyři, a později sedm hodin týdně. Němčina byla zařazena na úkor české literatury a dějepisu. Nejdůležitější byla četba časopisu *Wir lernen deutsch*. Z předmětů byla vypuštěna občanská nauka, jejíž převážná část byla přidána k vlastivědě. Ve třetí třídě přibyla hodina kreslení.⁵⁹

Od 1. září 1939 smělo být ve třídě maximálně 45 žáků. Druhou třídu obecné školy tak rozdělili na tři oddělení. Jelikož bylo málo učeben, pro jedno oddělení musel být vyklizen zeměpisný kabinet. Na škole byla vyvěšena dvojjazyčná tabulka s nápisem „Bürger u. Volksschule – měšťanská a obecná škola“. Za nějaký čas byl název měšťanská škola nahrazen názvem hlavní škola.⁶⁰

⁵⁶Dějiny českých zemí: Od Sámovy říše po vznik České republiky. Kolektiv autorů. 2. vydání. Říčany: Sun, 2017. 128 s. ISBN 978-80-7567-043-4, s. 106

⁵⁷Tamtéž, s. 108

⁵⁸Tamtéž, s. 109

⁵⁹Kronika obecné školy v Chýnově 1932 – 1953. SOkA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/443188/1>, s. 55

⁶⁰Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 23

Školní kronika se zápisy oslavně připomínajícími představitele předválečné republiky Tomáše Garrigue Masaryka a Edvarda Beneše, byla Němci v červenci roku 1940 zapečetěna a uschována. Zápisy v německém duchu se vedly do náhradní knihy a byly kontrolovány pravidelnými inspekce. Jednou si tyto zápisy přijel zkontrolovat sám ministr školství Emanuel Moravec. Němci využívali všech možných příležitostí, jen aby české děti chodily do školy co nejméně. „*Pro budoucí postavení Čechů v Nové Evropě toho ani nebude třeba.*“ Často se například místo vyučování sbíraly lesní plody, léčivé byliny nebo škůdci. Každý rok byly co nejdelší uhelné prázdniny nebo se konaly sbírky na Německý červený kříž. Protože byla přetížena železnice, nekonaly žádné školní výlety. Ve škole nastal nedostatek papíru, proto byly používány břidlicové tabulky s kamínky na psaní. O uhelných prázdninách si žáci jednou týdně chodili do školy pro úkoly a učitelé museli ve zbylém čase navštěvovat kurzy němčiny.

Pro případ náhodného vybombardování táborské nemocnice byla ve sklepě školy zřízena záložní polní nemocnice pravidelně povinně kontrolována primářem táborské nemocnice. Byly zde uloženy lékařské nástroje a nejdůležitější nezbytné léky.⁶¹

Od 17. prosince 1944 do 29. října 1945 nemohlo vyučování ve škole probíhat vůbec. Nejprve byly uhelné prázdniny, po nich školu obsadili němečtí vojáci. Střídala se zde vojska ochranného oddílu SS a Wehrmachtu. Velící důstojník nařídil vyklizení kabinetů a ředitelny školy během dvou hodin. Při vyklizení si Němci vzali, co se jim líbilo. Školní věci převezli do malé vlhké místnosti u řezníka pana Vrtišky na náměstí. Vhodnější místo nebylo. Cestou se některé věci ztratily, jiné se rozbily. Za několik dní se ze školy musel vystěhovat i ředitel a školník. Na školním dvoře byla postavena kuchyň a umývárna. Zbývající nábytek tam musel zůstat. Školní úlohy byly dětem zadávány v hostincích Na křivé, Na růžku nebo U Mašovských v Záhosticích. Na školních chodbách se nacházelo plno lehkých a těžkých zbraní. Velitel SS nařídil Chýnovu, že místní obyvatelstvo v počtu 150 osob musí denně hloubit zákopy a stavět zábrany u silnic. V první řadě měli pracovat učitelé, které neměl rád, protože ho nezdravili árijským velkoněmeckým pozdravem a k tomuto pozdravu nenutili ani děti. Když všichni němečtí vojáci v noci na 9. května 1945 zmizeli, druhý den je vystřídali příslušníci Rudé armády. První zde byli ubytováni vojáci armády maršála Malinovského. Hned zpočátku svého pobytu zničili školní kabinet a zkonsumovali líh, v němž byly naloženy cenné přírodovědné preparáty. Sověští vojáci značně poškodili tělocvičnu, kde si zřídili parní odšívovací stanici. Na školní zahradě zůstaly zlámané keře, u dveří zmizely kliky a zámky, také se ztratilo školní rádio a ampliony ze tříd. Všechny tyto škody byly odhadnuty zhruba na půl milionu korun.⁶²

10. Základní škola v letech 1945 - 1950

10.1 Charakteristika doby v letech 1945 – 1950

Pro Československý stát znamenal konec druhé světové války výrazné změny především ve sféře politické, sociální i hospodářské. Nejvýznamnější změna se týkala skladby obyvatelstva.⁶³

⁶¹ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 23

⁶² Kronika obecné školy v Chýnově 1932 – 1953. SOKA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/443188/1>, s. 63 - 66

⁶³ Dějiny zemí koruny české II.. II: Od nástupu osvícenství po naši dobu. 2. vyd. dopl. upr. Praha: Paseka, 1993. 328 s., s. 249

Svobodné období po druhé světové válce netrvalo v českých dějinách dlouho. Moci se chtěli chopit komunisté, kteří si už za války připravovali trumfy. Dne 9. května 1946 znovu vzniká Československo v čele opět s Edvardem Benešem.

Lidé se chtěli Němcům mstít za jejich chování a teror během války. Posílali je za hranice, některé okradli, některé zabili. Toto jednání označujeme jako divoký odsun. Díky vydání dekretů prezidentem Edvardem Benešem byl odsun Němců a Maďarů z Československa uzákoněn. Z českého území tak odešlo bezmála tři miliony Němců. Půda jim byla zabavena a následně přidělena drobným zemědělcům a bezzemkům.

Edvard Beneš také podepsal znárodnovací dekrety, díky nimž měl stát kontrolu nad pojišťovnami, bankami nebo podniky, které měly více než 500 zaměstnanců. Dále byly přijaty dekrety, které měly za cíl potrestat válečné zločince. Byly povoleny jen konkrétní politické strany a v roce 1946 se konaly volby. Vyhráli komunisté, kteří si hned začali připravovat půdu k převzetí moci.

V roce 1947 postihlo celou zemi obrovské sucho, v jehož důsledku Československo projevilo zájem o Marshallův plán. Ten měl pomoci obnovit poválečnou Evropu, ale Sovětským svazem bylo nařízeno, aby ho Československo zamítlo. Navíc komunisté zavedli mimořádné zdanění majetků nad milion korun, takzvanou milionářskou daň.⁶⁴

V roce 1948 obdrželi nekomunističtí ministři krabičky s výbušninou. Celý případ chtěli nechat prošetřit, ale komunistický ministr vnitra to zametl pod koberec. Demokratičtí ministři podali demisi a prezident Beneš ji na nátlak komunistů přijal. Místo těchto ministrů předseda komunistické strany Klement Gottwald dosadil do vlády ministry, jež ho poslouchali. Brzy se konaly volby nové, které komunisté zcela ovládli. Prosadili vznik nové ústavy, kterou prezident Beneš odmítl podepsat a poté odstoupil z funkce. Krátce nato zemřel. Novým prezidentem se stal Klement Gottwald a na dlouhá léta demokracie v zemi skončila.⁶⁵ Řada lidí očekávala komunistický teror a odešla tak do emigrace. Jednalo se hlavně o nekomunistické politiky, herce nebo spisovatele. Ti do Československa ze zahraničí tajně posílali knihy, které tady nesměly vycházet, a vysílali pořady v rádiu. Brzy byla v zemi komunisty nastolena vláda bezpráví a všeobecné kontroly. Komunisté své kritiky posílali do vězení, uranových dolů nebo je rovnou popravovali. Také likvidovali soukromý sektor. V roce 1948 znárodnili podniky nad padesát zaměstnanců a nakonec i malé živnostníky. Komunisté také zničili spotřební průmysl, začali budovat hutě, doly a posilovat výrobu zbraní. Zemědělcům byla zabírána půda a byli nuceni vstupovat do jednotných zemědělských družstev, jelikož do roku 1958 probíhala kolektivizace zemědělství. Někteří lidé vstupovali do JZD dobrovolně, jiní byli prohlášeni za kulaky, vesnické bohaté rolníky, a jejich majetek byl zabaven. Tito lidé byli z různých důvodů posíláni do vězení. Kdo s komunisty nesouhlasil, měl smůlu. Ve vězení se ocitali představitelé dřívějších politických stran, vojáci, kteří za druhé světové války bojovali na západní frontě nebo členové katolické církve. Do vězení se dostali i čeští letci, kteří bránili Británii.⁶⁶

Jelikož probíhali politické procesy, bez spravedlivých soudů bylo odsouzeno spousta lidí. Dokonce k trestu smrti bylo odsouzeno 178 z nich. Sovětům, kteří politické procesy řídili, se zřejmě znelíbil generál Heliodor Píka, který byl v lednu 1949 popraven. V roce 1950 byla

⁶⁴ Dějiny českých zemí: Od Sámovy říše po vznik České republiky. Kolektiv autorů. 2. vydání. Říčany: Sun, 2017. 128 s. ISBN 978-80-7567-043-4, s. 110

⁶⁵ Tamtéž, s. 111

⁶⁶ Tamtéž, s. 112

popravena Milada Horáková. Proti tomuto kroku protestovali i zahraniční elity. Tehdy se také konal politický proces proti československým hokejistům, kteří se v letech 1947 a 1949 stali mistry světa. Byli pozatýkáni a posláni do vězení.⁶⁷

10.2 Historie školy v letech 1945 – 1950

Opět vyučovat se začalo 4. června 1945, ale škola byla stále obsazena vojskem. Děti se tak na vyučování musely scházet v přírodě. Například na Močítkách, u Kloužovic nebo za vápenkami. Naštěstí panovalo hezké počasí, tak této netradiční výuce nic nebránilo. Ovšem docházka byla slabá. Nehrála v tom roli nemocnost dětí, ale strach jejich rodičů a to zejména těch z okolních obcí. Rodiče se báli děti pouštět. Okolo silnic totiž zůstaly hromady nebezpečného střeliva. Bylo zastaveno vyučování němčiny, kterou nahradila ruština. Učitelé museli na výuku ruštiny dvakrát týdně docházet do hostince Na Růžku.⁶⁸

Tento školní rok byl zahájen 3. září. Zahájení proběhlo v kulturním domě, protože jak už bylo dříve napsáno, škola byla stále obsazena sovětským vojskem. A žáci se tak museli učit, kde to jen šlo:

Obecná škola

1. a, b třídy střídavě v hostinci Na Radnici
2. třída v bytě pana Vorlíčka u Martinusů
3. třída v hostinci Na Růžku
4. třída v hostinci v Kloužovicích
5. a, b třídy v hostinci Na Hranicích

Měšťanská škola

1. třída nebyla otevřena
2. třída v hostinci v Záhosticích
3. třída v hostinci v Kloužovicích
4. třída v hostinci v Pacově Hoře

Jednoroční učební kurs probíhal ve škole v Dolních Hořicích.

V tomto školním roce byla zahájena výuka nového předmětu politická výchova. Přednášely se zanedbané národní dějiny, nacvičovaly se písně a společně se cvičilo. Žáci se na tento předmět scházeli jednou týdně ve středu v kulturním domě.⁶⁹

Škola byla Rudou armádou za účelem vyučování uvolněna až 25. září. Ihned se začalo vše desinfikovat a odstraňovaly se všechny škody. Školní nábytek umístěný na různých místech ve městě pomáhali žáci převážet zpět do školy a byli také nápomocni při jeho stěhování na místo. Mládež pomáhala při úpravě a výzdobě školních místností. Tyto a všechny ostatní práce se nakonec protáhly až do 29. října, kdy mohla ve školní budově konečně začít výuka. Po vojácích ve škole zbyla jen spousta velice nekvalitního a špatně hořlavého dřeva, uhlí nebylo vůbec a děti tak trpěly zimou. Kvůli této situaci muselo být v lednu vyučování zastaveno úplně, přičemž žáci zůstávali doma a do školy si chodili pouze v úterý a pátek pro úkoly.

⁶⁷ Dějiny českých zemí: Od Sámovy říše po vznik České republiky. Kolektiv autorů. 2. vydání. Říčany: Sun, 2017. 128 s. ISBN 978-80-7567-043-4, s. 113

⁶⁸ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 25

⁶⁹ Tamtéž, s. 25

Vraky, které po sobě Němci nechali stát v parku před školou, byly odstraněny až na začátku března 1946. Park se tak konečně vrátil do své původní podoby.⁷⁰

V jedné malé místnosti v budově školy byla navíc otevřena veřejná mateřská škola. Stalo se tak 2. září 1946. Do školky chodilo dvacet dětí ve věku od tří do šesti let. Začalo se uvažovat o tom, že mateřská škola bude přesunuta na náměstí do domu čp. 49, ale chyběly prostředky na nutné stavební úpravy. Protože počet dětí vzrostl na 52, školkové děti musely být přemístěny do jediné větší místnosti nacházející se ve škole, konkrétně do tělocvičny. Okresnímu školnímu výboru se to ovšem nelíbilo a peníze na opravu již zmiňovaného domu se tak najednou našly. Mateřská škola tam byla přestěhována 14. října.⁷¹

Pro školu byla zakoupena spousta nových užitečných předmětů. Radiový přijímač se zesilovačem, šest amplionů, automatický gramofon, šicí stroj Lada, promítací přístroj Alma, hudební nástroje (housle, flétna), klavír ze zabraného majetku po Němcích, také busta prezidenta Edvarda Beneše, která byla umístěna do mezipatra. Do školy byl zaveden telefon a firmou Buřič bylo zřízeno elektrické automatické zvonění, které oznamovalo začátek a konec vyučování.⁷²

Dne 6. ledna 1947 začali v hostinci Na Radnici vařit polévky pro přesporní žáky, protože polévkový ústav ve sklepě už nefungoval. Ve škole se žákům dvakrát týdně vařilo kakao. Děti si nosily mléko, cukr byl zakoupen rodičovským sdružením a Československý červený kříž daroval škole sud kakaa. Děti dostávaly zdarma ke kakau rohlík. Alespoň tímto málem se škola snažila vynahradit dětem, takto mladému organismu, strádání po dobu okupace. V této době v Chýnově působil obvodní lékař MUDr. Vojtěch Strnad, který všem dětem pravidelně prováděl zdravotní prohlídky.⁷³

Ve školním roce 1948 – 1949 byl vyhlášen nový zákon o jednotném školství, na základě něhož musela být původní měšťanská škola přeměněna na školu střední se třemi postupnými ročníky a jednoročním učebním kurzem. Každý ročník disponoval svou pobočkou. Tato škola měla celkem osm tříd, ve kterých se vzdělávalo dohromady 252 žáků, z toho 136 děvčat a 116 chlapců.⁷⁴

Na 24. února 1948 učitelé zdejší školy svolali stávkou, kterou jednomyslně vyjadřovali kladný postoj k vládě Klementa Gottwalda a k únorovým událostem. Hodinová stávka proběhla v čase od 12 do 13 hodin. V roce 1949 byla zakoupena a vystavena na chodbě školy Gottwaldova busta. Na květen roku 1948 připadlo 50. výročí založení školy. Toto výročí si Chýnovští připomněli závěrečnou slavnostní akademií.⁷⁵

⁷⁰ Kronika obecné školy v Chýnově 1932 – 1953. SOkA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/443188/1>, s. 97 - 98

⁷¹ Tamtéž, s. 105

⁷² Tamtéž, s. 106

⁷³ Tamtéž, s. 110 - 111

⁷⁴ Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898 – 1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot., s. 27

⁷⁵ Kronika obecné školy v Chýnově 1932 – 1953. SOkA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/443188/1>, s. 125

Po ukončení školního roku byla na střeše školy vyměněna celá krytina. Pracovalo na ní asi 100 brigádníků, k nimž se dobrovolně přihlásili i učitelé. Pokrývači při této příležitosti zakryli i úschovnu jízdních kol před školou.⁷⁶

⁷⁶ Kronika obecné školy v Chýnově 1932 – 1953. SOkA Tábor. Dostupné také z: <https://digi.ceskearchivy.cz/443188/1>, s. 142

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na vývoj Základní školy v Chýnově v letech 1900 až 1950. Jejím cílem bylo shrnout vývoj a historii chýnovské školy v tomto období.

Použité informace jsem čerpala z ručně psaných dochovaných kronik, které jsou přístupné online na webových stránkách digiarchivu. Dále z různých knih týkajících se tématu a také jsou zde informace získané z periodik vztahujících se k Chýnovu.

Bakalářskou práci jsem strukturovala chronologicky s využitím především metody přímé a komparativní. Tato práce je rozdělena celkem do deseti kapitol. První dvě kapitoly se zabývají historií celého Chýnova i jeho současným stavem. Ve třetí kapitole se zmiňuji o slavných osobnostech pocházejících z Chýnova. Čtvrtá kapitola popisuje, jaká měla být osobnost učitele, který chtěl ve škole učit. V páté kapitole už se můžeme dočíst o založení Základní školy v Chýnově. Zbývající kapitoly jsou rozděleny podle následujících období – historie školy v letech 1900/1914, historie školy v letech 1914/1918, historie školy v letech 1918/1938, historie školy v letech 1938/1945 a historie školy v letech 1945/1950. Každá kapitola obsahuje i charakteristiku daného období.

Ze zpracovaného materiálu můžeme získat alespoň základní přehled o padesátileté historii chýnovské základní školy, během níž škola prošla různými změnami, když musela reagovat na danou politickou situaci. Z rakousko-uherské monarchie se přecházelo do těžkých časů první světové války. Dále se škola musela přizpůsobit systému první republiky a nelehkým časům druhé světové války. Rokem 1950 to nekončí, naopak základní škola se dále rozvíjí a funguje dodnes.

I já jsem místní základní školu navštěvovala. Asi jako pro většinu z nás to nebylo vždy jednoduché, ale byla jsem tady spokojená a na školu mám dobré vzpomínky. Při výběru tématu závěrečné práce pro mě tento fakt hrál důležitou roli. Navíc o Chýnově i o základní škole jsem se chtěla dozvědět něco nového.

Při psaní práce jsem navíc zjistila mnoho zajímavých skutečností ohledně vzdělávání ve zkoumaném období.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

Almanach vydaný u příležitosti 100. výročí otevření školní budovy v Chýnově: 1898-1998. 1. vyd. Chýnov: Základní škola, 1998. 44 s., fot.

Dějiny českých zemí: Od Sámovy říše po vznik České republiky. Kolektiv autorů. 2. vydání. Říčany: Sun, 2017. 128 s. ISBN 978-80-7567-043-4

Dějiny zemí koruny české II. II. : Od nástupu osvěcenství po naši dobu. 2. vyd. dopl. upr. Praha: Paseka, 1993. 328 s. ISBN 80-85192-60-8

KOHOUT, Jiří a Jiří PRÁŠEK. *Chýnovsko - svědectví starých pohlednic a fotografií.* Chýnov: Město Chýnov, 2008. ISBN 978-80-254-3164-1.

MRZENA, Jan. *Počátky povinného všeobecně vzdělávacího školství v jižních Čechách.* 1. vyd. Praha: SPN, 1980. 98 s. Sborníky Pedagog. fakulty v Čes. Budějovicích. Vědy společenské. Pedagogika.

POLÁČKOVÁ, Andrea. *První republika 1918 - 1938.* Vydání třetí. Brno: Extra Publishing, 2018. ISBN 978-80-7525-152-7.

PRÁŠEK, Jiří. **Čítanka z chýnovské historie.** 1. vyd. Chýnov: Město Chýnov, 2006. 303 s.

PRÁŠEK, Jiří. Chýnov 1000 let 981 – 1981. České Budějovice: Kult, 1981

Výběr z prací členů historického klubu při jihočeském muzeu v Českých Budějovicích. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1981.

Archivní prameny

Státní okresní archiv Tábor, Chýnov, Válečná kronika díl II. 1914 – 1916

Státní okresní archiv Tábor, Chýnov, Školní kronika 1920 - 1949

Státní okresní archiv Tábor, Chýnov, Kronika obecné školy v Chýnově 1932 – 1953

Elektronické dokumenty

Chýnov: Současnost [online]. Chýnov, 2010 [cit. 2021-12-5]. Dostupné z: <https://www.chynov.cz/soucasnost/d-60291/p1=2051>

Abstrakt

VESELÁ, Jitka. *Historie základní školy Chýnov v letech 1900-1950*. České Budějovice, 2022. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce Prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Klíčová slova: základní škola, historie, Chýnov, učitelé, historie Chýnova

Bakalářská práce se zabývá historií základní školy v Chýnově v letech 1900 – 1950. Po úvodu následují první dvě kapitoly, které se zabývají historií a současností Chýnova. Třetí kapitola nastiňuje slavné osobnosti, které se nějakým způsobem vztahují k Chýnovu. Čtvrtá kapitola popisuje osobnost učitele české školy. Pátá kapitola se věnuje založení základní školy. Šestá až desátá kapitola popisuje základní školu v určitém období a charakteristiku tohoto období.

Abstract

VESELÁ Jitka. The History of Chýnov's Primary School from 1900 till 1950. České Budějovice, 2022. Bachelor's thesis. Univeristy of South Bohemia, České Budějovice. Thesis supervisor Prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, ThD.

Key words: primary school, history, Chýnov, teachers, the history of Chýnov

The bachelor thesis covers the history of the primary school in Chýnov in the period between 1900 and 1950. The introduction is followed by two chapters describing the history and the present day of Chýnov. The third chapter briefly portrays notable persons related in one way or another to Chýnov. The fourth chapter outlines the personality of the teacher in a Czech school. The fifth chapter tells of the founding of the primary school. Chapters 6 to 10 accounts of the school in a certain period and characterizes this period.